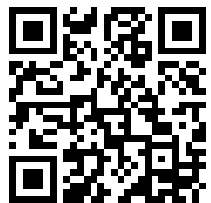

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

ONTWERP

VAN EENE

MAATSCHAPPIJE IN FRIESLAND,

OM

*Onder het bestier van PETRUS CAMPER, en het opzicht
 van WIJNOLD MUNNIKS, Med. Doctor, te
 beproeven, in hoe verre men het Jonge Hoornvee
 door Inëntinge tegen de thans omgaande Veeziekte
 zoude kunnen beveiligen; en eenige ande.
 re Proeven te doen tot behoud van het
 Vee, in gevallen van algemeene en
 natuurlijke besmetting,*

VOORGEDRAAGEN DOOR

P E T R U S C A M P E R.

T e L E E U W A R D E N,
Ter Drukkerije van H. A. DE CHALMOT, 1769.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

O N T W E R P

V A N E E N E

MAATSCHAPPIJE IN FRIESLAND,

o m

Onder het bestier van PETRUS CAMPER, en het opzicht van WIJNOLD MUNNIKS, Med. Doctor, te beproeven, in hoe verre men het Jonge Hoornvee door Inëntinge tegen de thans omgaande Veeziekte zoude kunnen beveiligen; en eenige andere Proeven te doen tot behoud van het Vee, in gevallen van algemeene en natuurlijke besmetting, enz.

Niemand wordt'er in Friesland gevonden, die eenigzints van nabij onderregt is van den staat van het Hoornvee over de geheele Provincie, die niet weet, dat het Hoornvee, welke reeds den eigenaaren jaarlijks voordeel aanbrengt, ruim 120.000 stuks belooft; waar uit volgt, dat er jaarlijks omtrent even veel kalveren gebooren worden; van welk getal, volgens algemeene opmerkinge, de helft koe-, en de andere helft bulkalveren zijn: dus zouden 60.000 koekalveren jaarlijks kunnen aangelegd, en in twee jaaren tijds het volle getal wederom verkreegen worden. Gesteld, de melk gevende koeijen waren allen te gelijk weggenoomen.

Maar wanneer wij in aanmerkinge neemen, dat sommige koeijen om ouderdom, andere om onvrugtbareheid, andere om andere redenen vet gemaakt, en geslacht worden; zo vermindert het getal der kalveren

A 2

mischien.

mischien een-derde: Men verkreeg derhalven slechts 40000; door welke vermindering drie jaaren tijds vereischt worden, om alle de stallen door aanfokking te hernieuwen.

Men heeft evenwel dit getal niet volstrekt noodig, om dat men de koejen vrij lang met voordeel melken kan.

Maar gesteld, een-derde van de kalveren, dat is 13.333 kockalveren wierden jaarlijks vereischt, zo zoude de Inenting zeer voordeelig zijn, indien men een-derde van de ingeënte behouden konde, waar op men, volgens de proeven alreeds gedaan, met zeer gegrondde waarschijnlijkheid mag hoopen.

Van de bulkalveren word in dit Ontwerp geen gewag gemaakt, om dat men weinige bullen van nooden heeft, en ook deeze, indien men wilde, ingeënt zouden kunnen worden.

De groote vrage is deeze, kan men genoegzaam staat maaken, dat Beesten, door inëntinge besmet, en geneezen, voor de tweede reize niet weder besmet zullen worden? Hier omtrent zijn twijffelagtige waarneemingen: De Engelschen en Brunswijkers spreeken het tegen; dog zommige Proeven in Holland gedaan, geeven te kennen, dat een beest, door inenting besmet, en geneezen, voor de tweede maale natuurlijk besmet, en ziek worden, ja zelfs sterven kan.

Het is derhalven van het uiterste gewigt voor de Vereenigde Nederlanden, en de Provintie van Friesland in het bijzonder, dat men overtuigt zij van de waarheid van één van beide, op dat men de Inenting, die zo veel voordeels belooft, of doorzette, of vaaren late, en op andere middelen denke!

Dit groote stuk word derhalven den Edelmoedigen, en Vaderland-lievenden Ingezetenen voorgedraagen, en zij worden verzogt eene gunstige hand te leenen, om eene zaak van zulk een gewicht, als deeze is voor hun-

ne

ne eigene bezittingen, en die hunner medeburgenen, te willen helpen tot zekerheid brengen: waar door zij niet alleen bij de nakoomelingschap eenen altoos gezegenden naam zich maaken, maar het gene alles overtreft, in zig zelve het streefend genoeg hebben konnen, van niet alleen voor zig, maar voor hun Vaderland gezorgd, geleefd, en hunne beurzen open gehad te hebben!

De Proeven tot nog toe genoomen, zijn te weinig in getal, en te langzaam gedaan: dikwils verminderde de ziekte van zelve, of hieldt geheel op: waarom men alles wederom liet vaaren. Het is derhalven noodzaakelijk, zullen wij iets zekers bepaalen, dat men de Inenting en te gelijker tijd, op veelen kalveren teffens in het werk stelle, en wel op hokkelingen, om dat die reeds sterk genoeg zijn, herkaauwen, gras eeten, en schiekelijk tot koejen aangelegd konnen worden.

Ik stelle derhalven het getal van *honderd hokkelingen* voor, alle koekalveren, op dat men, zo veel mogelijk, in de zelfde besmette tijd, gelijk nu, inéente, en vijf-en-twintig stuks te gelijk daar toe gebruike; om dat men als dan in veertien dagen tijds 'er den uitslag van kan gewaar worden, en van alle onze Proeven in in agt weken, wanneer de hokkelingen bij voorraad gekogt, en elders bewaard worden.

.. Ieder hokkeling zal in het open veld, in eene afzonderlijke hut van stroo staan, en deeze hutten omtrent zestien of twintig voeten van elkanderen, op dat de lucht van den éénen; die van den anderen niet gevaarlijker maake.

Men heeft derhalven noodig eene weide, digt bij een huis, of schuure, groot genoeg, om alle deeze hutten te plaatzen, te vernieuwen, gras te geeven; en wel in dat gedeelte der Provintie, daar de besmettinge is, en de ziekte heerscht; op dat men niet roekeloos dezelve verspreide.

Ten anderen, twee Oppassers, die gewend zijn met vee om te gaan, en die gras maaijen kunnen, enz.

Ten derden, een bekwaam man, om de bewerkinge, of inënting te doen, de geneesmiddelen te bereiden, te beoordeelen, in te geeven, en kundig in het openen van gestorvene beesten, zo wel als in het maaken van waarneemingen, enz., en die door geene bezigheden in dien tijd verhinderd wordt, om er nagt en dag bij, en omtrent te zijn. Hier toe heb ik gekoozen den Heere **WIJNOLD MUNNIKS**, Doctor in de Medicijnen, welke reeds met mij op verscheidene plaatzen te Groningen veele openingen van beesten, aan de ziekte gestorven, gedaan heeft, en met mij verscheidene maalen heeft ingeënt, en zelf ingeënt; te meer, om dat dezelve zich wel heeft willen verbinden, om zonder eenige belooning, zich ter plaatze te begeeven, daar de Maatschappije haare Proeven zal goedvinden te doen, op zijne eigene kosten, en na voorschrift, en overleg van en met mij; daar en boven alles naauwkeurig aan te tekenen, op dat de Maatschappije, en de geheele Provintie nut en voordeel zoude kunnen trekken uit deeze proefonderindingen en waarneemingen.

Na een algemeen overflag gemaakt te hebben, oordeele ik, dat een zomme van Twee Duizend Guldens genoeg is, om het gestelde getal hokkelingen te kooopen, de medicamenten te verschaffen, stroo, hutten, gras, weide, en oppassers te bezorgen, enz.

De gebeterde zullen worden verkogt, en uit die zomme zal men de meerdere uitgaave kunnen vinden, indien de bepaalde somme te kort mochte schieten.

Ten einde deze Maatschappije spoedig op te rigten, en gemakkelijker te kunnen voortgaan, hebbe ik noodig geoordeeld alleenlijk 40 Portien, of Intekenaars, en derhalven dat een ieder in evenredigheid der Portien welke hij neemt, aan mij terstond bij de Intekening betaale, voor

voor elk eene Portie vijftig Car. Guldens, op dat men het Vee met gereed geld zoude kunnen koopen, zonder dat de Bestierder in verschot behoefde te zijn. Verbindende mij wijders, om, zo dra dit alles afgehoopen zijn zal, rekening te doen van den ontfang en uitgaaf aan den Leden.

De proeven, en waarneemingen zullen terstond door den druk gemeen gemaakt worden, op dat anderen uit de goede of kwaade uitkoomste derzelve zouden kunnen leeren, en iets beters en nuttigers aan het Vaderland voorflaan.

De lijst der Intekenaars zal hier bij worden gedrukt, op dat ook de Naakoomelingschap weeten zoude, welke Perzoonen de Edelmoedigheid gehad hebben, om ten kosten van hunne eigene beurs, ook hunnen landgenooten voordeel toe te brengen.

Het voorneemen is om vijf-en-twintig bij vijf-en-twintig Hokkelingen op verschillende wijzen door geneesmiddelen tegens die ziekte te sterken, en wel met de zulken, die ons Land zelf voortbrengt, of niet kostbaar kunnen uitvallen.

De smetstofte zal men neemen zo als zij valt, eensdeels om dat de algemeene besmetting door de lucht dezelfde is, anderdeels om dat mij de ondervindinge reeds geleerd heeft, dat ik door in-te-enten met stoffe van beesten, die onmiddelijk, of kort daar naa gestorven waren, de helft van den Ingeenten behouden hebbe.

Het vooruitzigt van deeze Proeven koomt hier op uit, dat, wanneer men waarlijk door de Inëntinge zonder gevaar van ten tweede maalen ziek te worden, konde behouden een-derde, men dan in het vervolg ijder op zijn eigen stal de Inënting konde doen alle jaar eens, te weeten op koekalveren, en bullen, wanneer men osfen weiden wilde.

Gesteld, de koekalveren wierden alleen ingcënt, konde

de men in een rond jaar niet meer inënten dan 40.000, waar door de lucht wel besmet werdt, maar geen leed aan het overige vee doen konde, om dat in drie jaaren tijds alle de koeijen reeds ziek zouden geweest zijn, en gebeterd als zij nog hokkelingen waaren: Waar door men alle onheilen, en naadeelen zo in beslag, zuijvel, smeer, huijden, enz. te eenemaal voorkoomen zoude.

Maar indien onverhoopt alle deeze Proeven vrugtelooos wierden bevonden, zo hadden wij, eens voor al, aan onzen Naakoomelingen opgeofferd de geringe som van vijftig gulden, en hun geleerd, dat deeze, zo veel beloovende, wijze van behandeling voortaan voor onnut moest gehouden worden!

Alleenlijk maakt men deeze, niet ongegronde, tegenwerping, als of op deeze wijze altoosduurende gemaakt wierdt eene ziekte, welke wij bij bevindinge weeten, dat in deeze eeuw, eenige jaaren agter een geheel ongehouden is; dog daar tegens zal ik alleen aanmerken, voorneemens te zijn, om in het kort overtuigende te bewijzen, dat deeze zelfde Vee-ziekte meer dan 2000 jaaren hier, of daar in Europa omgegaan, en zeer dikwerf zeer groote verwoestingen aangeregt heeft.

P E T R U S C A M P E R

KLEIN LANKUM

den 16 Junij 1769.

Ontfangen voor Rekening der Friesche
Maatschappij, opgerecht om Hondert Flok-
kelingen de besmettelijke Ziekte in te enten,
en andere Proeven daar toe betrekkelijk te
doen, van

De somme van f
wegens Postie

Klein Lankum den

1769.

Bestierder van deesse Maatschappij.

